

Projektovanje digitalnih sistema

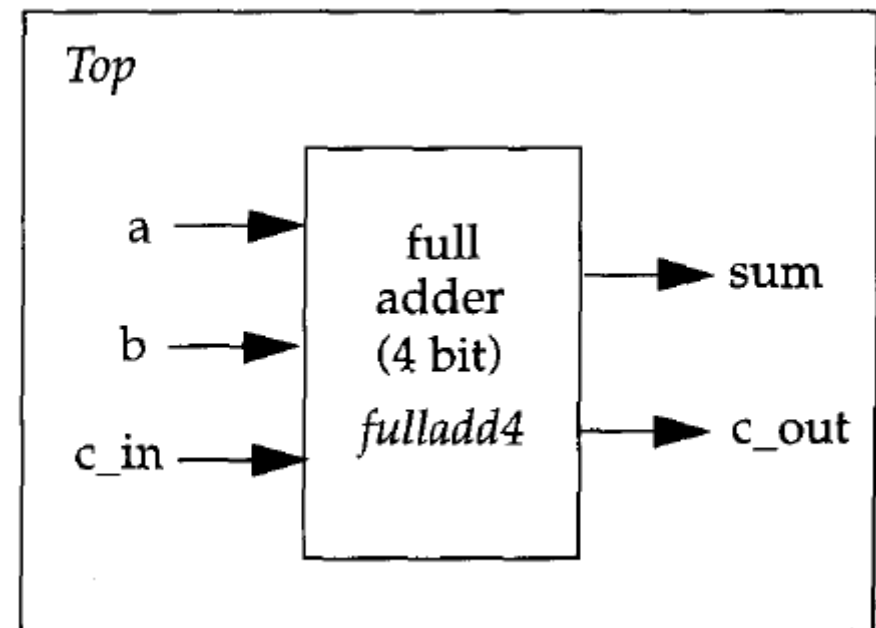
Portovi

■ Verilog: portovi

- Portovi su interfejs preko kojeg modul komunicira sa okruženjem
- Unutrašnjost modula nije “vidljiva” okruženju – interakcija je isključivo preko portova

- Primjer – 4-bitni potpuni sabirač

- ☐ Modul *Top* je najvišeg nivoa i on nema potrebu za portovima
- ☐ Sabirač ima 3 ulazna i dva izlazna porta
- ☐ Deklaracije modula (imena i lista portova) bi zato izgledale ovako:


```
module fulladd4(sum, c_out, a, b, c_in); // modul sa listom portova  
module Top; // nema liste portova, modul najvišeg nivoa u simulaciji
```


■ Verilog: deklaracija portova

- Portovi se mogu deklarirati kao ulazni (**input**), izlazni (**output**) ili bidirekcionni (**inout**)
- Deklaracija portova za modul *fulladd4* iz prethodnog primjera:

```
module fulladd4(sum, c_out, a, b, c_in);  
  // početak bloka za deklaraciju portova  
  output [3:0] sum;  
  output c_out;  
  input [3:0] a, b;  
  input c_in;  
  // kraj bloka za deklaraciju portova  
  ...  
  <sadržaj modula>  
  ...  
endmodule
```


■ Verilog: deklaracija portova – nastavak

- U Verilogu se portovi implicitno deklarišu kao **wire**
- Za **input** i **inout** portove to je očekivano i uobičajeno
- Kod **output** portova je nekad potrebno da zadrže svoju vrijednost i oni se tada moraju deklarirati kao **reg**
- Na primjer, D flip flop mora čuvati vrijednost na izlazu (**q**) do nailaska sljedećeg taktnog impulsa:

```
module DFF(q, d, clk, reset);  
  output q;  
  reg q; // izlaz q mora zadržati vrijednost  
  input d, clk, reset;  
  ...  
  <sadržaj modula>  
  ...  
endmodule
```

■ Verilog: deklaracija portova – nastavak

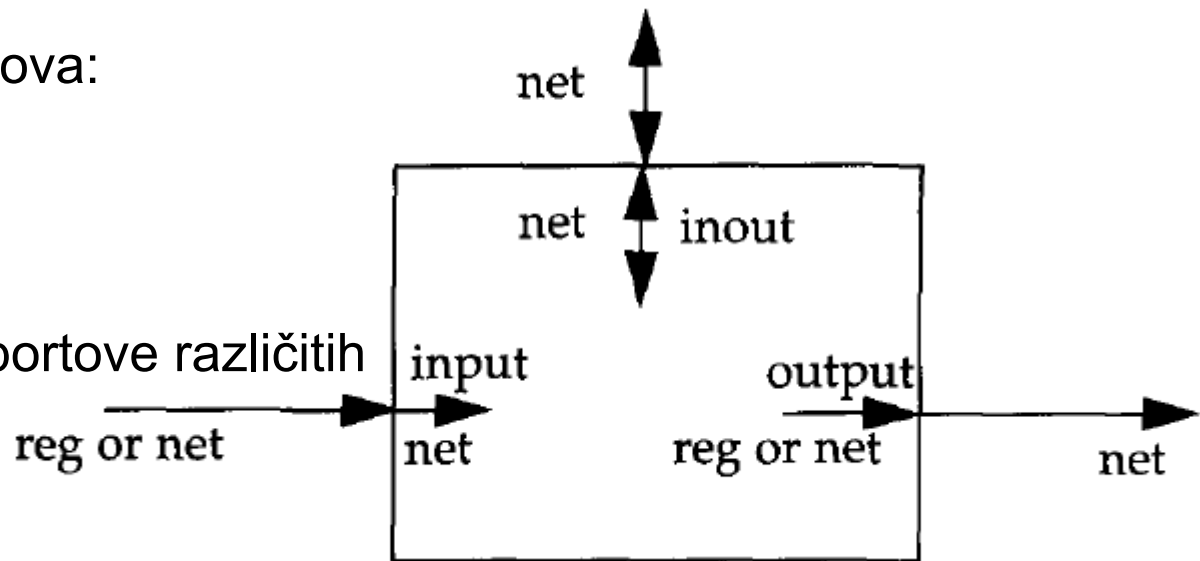
- **input** i **inout** portovi se ne mogu deklarirati kao **reg** – oni ne treba da čuvaju vrijednost već da reflektuju promjene spoljašnjih signala na koje su povezani
- Pravila povezivanja portova:

- Dozvoljeno je povezati portove različitih dužina (**warning**)

- Dozvoljeno je da portovi ostanu nepovezani

- Npr. neki izlazni port može da služi za potrebe kontrole rada (*debug*) pa ga nije potrebno povezati na spoljašnji signal:

```
fulladd4 fa0(SUM, , A, B, C_IN); // izlazni port c_out nije povezan
```


■ Verilog: primjer nedozvoljenog povezivanja portova

```
module Top;
// deklaracija promjenljivih za konekciju na sabirač
reg [3:0] A, B;
reg C_IN;
reg [3:0] SUM;
wire C_OUT;
// instanciranje fulladd4, instanca se zove fa0
fulladd4 fa0(SUM, C_OUT, A, B, C_IN);
// nedozvoljena konekcija jer je izlazni port sum u modulu fulladd4
// povezan na registarsku promjenljivu SUM
...
<stimulus>
...
endmodule
```


- Verilog: povezivanje portova na spoljašnje signale
- Dva metoda povezivanja signala (specificiranih prilikom instanciranja) i portova (u definiciji modula):
  - Uređena lista
  - Po imenu
- Ova dva metoda se ne mogu kombinovati u istoj instanci
- **Uređena lista**
  - Signali se prilikom instanciranja navode u istom redoslijedu kao portovi u definiciji modula
  - Intuitivan metod
  - Pogodan kada nema veliki broj portova

■ Verilog: povezivanje portova na spoljašnje signale

■ Uređena lista – nastavak

```
module Top;  
  reg [3:0] A, B; // deklaracija promjenljivih za povezivanje  
  reg C_UL;  
  wire [3:0] ZBIR;  
  wire C_IZ;  
  // instanciranje - signali su redom povezani na portove (po poziciji)  
  fulladd4 fa_uredjena_lista(ZBIR, C_IZ, A, B, C_UL);  
  ... <stimulus>...  
endmodule
```

```
module fulladd4(sum, c_out, a, b, c_in);  
  output [3:0] sum;  
  output c_cout;  
  input [3:0] a, b;  
  input c_in;  
  ...<unutrašnjost modula>...  
endmodule
```


■ Verilog: povezivanje portova na spoljašnje signale

■ Povezivanje po imenu

- Kada modul ima veliki broj portova nije praktično pamtit redosljed
- Veze se mogu specificirati u proizvoljnom redosljedu, ako se navedu imena portova:

```
fulladd4 fa_imenom(.c_out(C_IZ), .sum (ZBIR), .b(B), .c_in(C_UL), .a(A));
```

- Specificiraju se samo oni portovi koje treba povezati na spoljašnje signale – ostali se ne pominju:

```
fulladd4 fa_byname(.sum(ZBIR), .b(B), .c_in(C_UL), .a(A)); // c_out “visi”
```

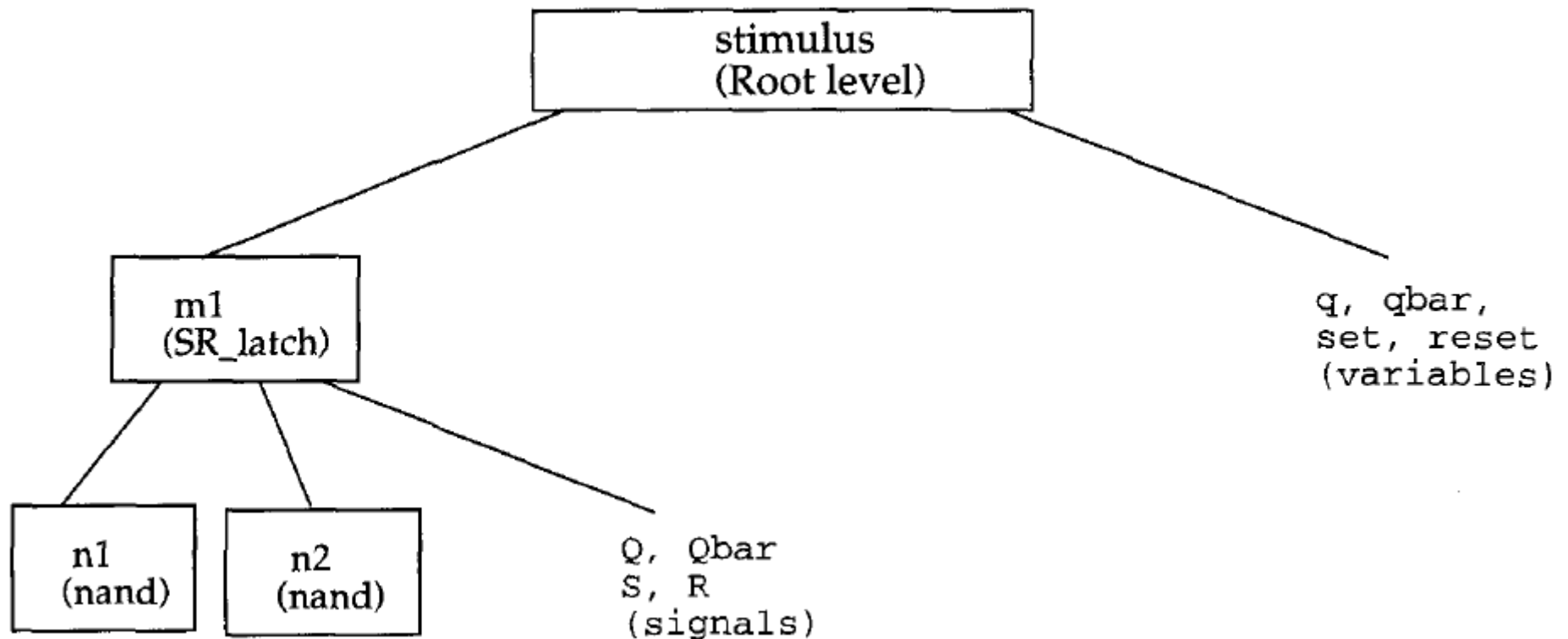
- Ako se ne mijenjaju imena portova, može se mijenjati njihov redosljed u definiciji modula, a da se to ne reflektuje na instance

■ Verilog: hijerarhijsko imenovanje

- Verilog podržava hijerarhijsku metodologiju dizajna
- Svaka *instanca modula*, *signal* ili *promjenljiva* se definiše pomoću identifikatora
- Pojedini identifikator ima jedinstveno mjesto u hijerarhiji dizajna
- Referenciranje preko hijerarhijskog imena omogućava da označimo svaki identifikator unutar dizajna sa **jedinstvenim** imenom
- Hijerarhijsko ime je lista identifikatora rastavljenih tačkom, za svaki nivo hijerarhije
- Dakle, bilo koji identifikator se može referencirati sa bilo kojeg mjesta unutar dizajna navodeći kompletno hijerarhijsko ime
- Modul najvišeg nivoa se nigdje ne referencira i naziva se **korijen (root)**
- Dodjeljivanje jedinstvenog imena identifikatoru: kreće se od modula najvišeg nivoa i prati se “put” duž hijerarhije dizajna do željenog identifikatora

■ Verilog: hijerarhijsko imenovanje- primjer SR latch

stimulus
stimulus.q
stimulus.qbar
stimulus.set
stimulus.reset
stimulus.m1

stimulus.m1.Q
stimulus.m1.Qbar
stimulus.m1.S
stimulus.m1.R
stimulus.m1.n1
stimulus.m1.n2

Podsjećanje: %m u funkciji
\$display

■ Verilog: hijerarhijsko imenovanje – nastavak

■ Prednost:

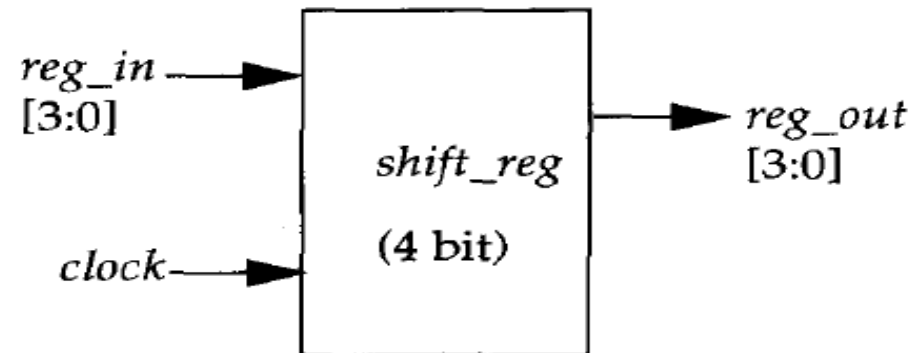
- olakšava traženje grešaka kod internih signala dizajna, naročito ako ti signali nisu priključni signali najvišeg nivoa (pinovi uređaja)

■ Mana:

- nekada se tokom sintetizacije dizajna, saglasno ugrađenim strategijama u sintetizator, vrši preimenovanje hijerarhijskih imena, pa originalna prestanu da postoje (ovo se može riješiti kod nekih alata zadavanjem posebnih opcija)
- ako Verilog kod treba translirati u neki drugi HDL, hijerarhijska imena nisu uvijek prenosiva

■ Vježba (test):

- Četvorobitni pomjerački registar sa paralelnim upisom je prikazan na slici. Napisati definiciju za modul *shift_reg* koji definiše ovaj registar. Uključiti listu portova i njihovih deklaracija. Ne uključivati funkcionalni sadržaj modula.

- Deklarisati modul najvišeg nivoa po imenu *stimulus*. Definirati *reg* promjenljive REG_IN (4 bita) i CLK (1 bit), kao i *wire* promjenljivu REG_OUT (4 bita). Instancirati modul *shift_reg* po imenu *sr1*. Povezati portove koristeći metod *uređene liste*.
- Povezati portove *po imenu*.
- Napisati hijerarhijska imena za: promjenljive REG_IN, CLK, REG_OUT, instancu *sr1* i njene portove *reg_in* i *clock*

■ Verilog: (skoro) najniži nivo abstrakcije – **gate level**

- (najniži je *switch* odnosno *transistor level*, ali se on rijetko koristi)
- Kolo se opisuje preko logičkih kapija (*gate-ova*: *and*, *or*, *nand*, *nor*, ...)
- Odnos logičkog dijagrama i opisa u Verilogu je 1:1
- Verilog podržava osnovna logička kola kao predefinisane *primitive*
- Instanciraju se kao i moduli samo što nije potrebno definisati module
- Dvije klase osnovnih logičkih kapija:
  - *and/or*
    - ❖ imaju više (skalarnih) ulaza i jedan (skalarni) izlaz
    - ❖ prvi u listi portova je izlaz, a ostali su ulazi
  - *buf/not*
    - ❖ imaju jedan (skalarni) ulaz i jedan ili više (skalarnih) izlaza
    - ❖ posljednji u listi portova je ulaz, a ostali su izlazi

■ Verilog: and/or klasa logičkih kapija

- Izlaz se određuje čim dođe do promjene na nekom od ulaza
- Naziv instance može ali ne mora da se daje ugrađenim primitivama

```
wire IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2, ULAZ3;
```

```
// osnovna logička kola
```

```
and a1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
nand na1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
or or1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
nor nor1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
xor x1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
xnor nx1(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2);
```

```
// više od dva ulaza: troulazno nand kolo
```

```
nand na1_3inp(IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2, ULAZ3);
```

```
// instanciranje logičke kapije bez naziva instance
```

```
and (IZLAZ, ULAZ1, ULAZ2); // dozvoljeno u Verilogu
```

■ Verilog: and/or klasa logičkih kapija – nastavak

		i1			
		and	0	1	x z
i2	0	0	0	0	0
	1	0	1	x	x
	x	0	x	x	x
	z	0	x	x	x

		i1			
		or	0	1	x z
i2	0	0	1	x	x
	1	1	1	1	1
	x	x	1	x	x
	z	x	1	x	x

		i1			
		xor	0	1	x z
i2	0	0	1	x	x
	1	1	0	x	x
	x	x	x	x	x
	z	x	x	x	x

		i1			
		nand	0	1	x z
i2	0	1	1	1	1
	1	1	0	x	x
	x	1	x	x	x
	z	1	x	x	x

		i1			
		nor	0	1	x z
i2	0	1	0	x	x
	1	0	0	0	0
	x	x	0	x	x
	z	x	0	x	x

		i1			
		xnor	0	1	x z
i2	0	1	0	x	x
	1	0	1	x	x
	x	x	x	x	x
	z	x	x	x	x

■ Verilog: buf/not klasa logičkih kapija

```
wire IZLAZ1, IZLAZ2, ULAZ;
```

```
// osnovna logička kola
```

```
buf b1(IZLAZ1, ULAZ);
```

```
not n1(IZLAZ1, ULAZ);
```

```
// više od jednog izlaza
```

```
buf b1_2out(IZLAZ1, IZLAZ2, ULAZ);
```

```
// instanciranje logičke kapije bez naziva instance
```

```
not (IZLAZ1, ULAZ); // dozvoljeno u Verilogu
```

buf	in	out
	0	0
	1	1
	x	x
	z	x

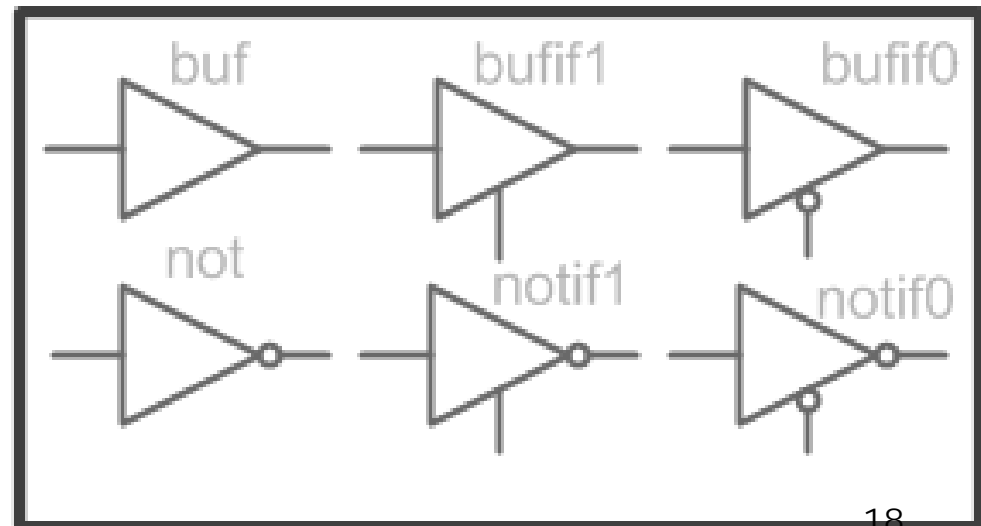
not	in	out
	0	1
	1	0
	x	x
	z	x

■ Verilog: buf/not klasa logičkih kapija – nastavak

- Postoje kapije sa dodatnim kontrolnim signalom (*three-state*):
  - Ako je kontrolni signal aktivan, rade svoju funkciju
  - Ako je kontrolni signal neaktivan, na izlazu je **z**
- Označavaju se sa **bufif** i **notif** (sa dodatkom **0** ili **1** koji definiše aktivnu vrijednost kontrolnog signala)
- Redoslijed portova je: izlaz, ulaz, kontrola

bufif1 b1 (out, in, ctrl) ;
bufif0 b0 (out, in, ctrl) ;

notif1 n1 (out, in, ctrl) ;
notif0 n0 (out, in, ctrl) ;

■ Verilog: buf/not klasa logičkih kapija – nastavak

		control			
		bufif1	0	1	x z
in	0	z	0	L	L
	1	z	1	H	H
	x	z	x	x	x
	z	z	x	x	x

		control			
		bufif0	0	1	x z
in	0	0	z	L	L
	1	1	z	H	H
	x	x	z	x	x
	z	x	z	x	x

		control			
		notif1	0	1	x z
in	0	z	1	H	H
	1	z	0	L	L
	x	z	x	x	x
	z	z	x	x	x

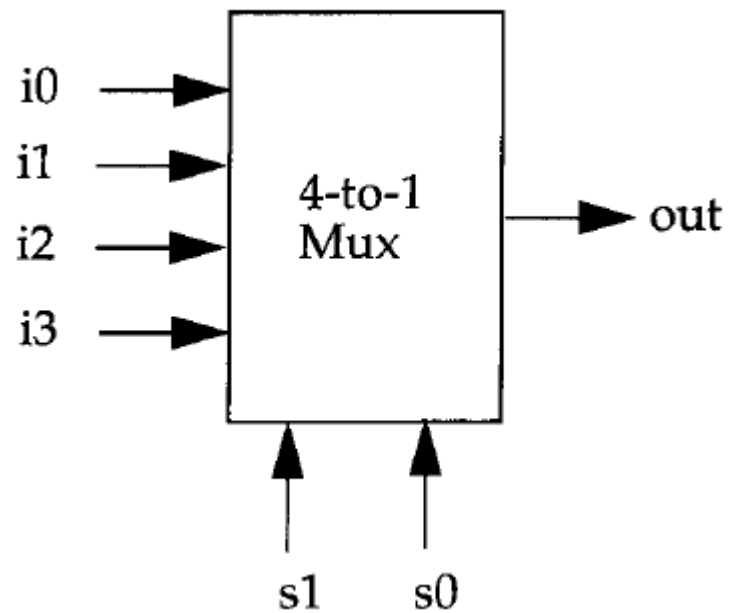
		control			
		notif0	0	1	x z
in	0	1	z	H	H
	1	0	z	L	L
	x	x	z	x	x
	z	x	z	x	x

■ L=> 0 ili Z

H=> 1 ili Z

■ Primjer gate-level modelovanja: multiplekser 4/1

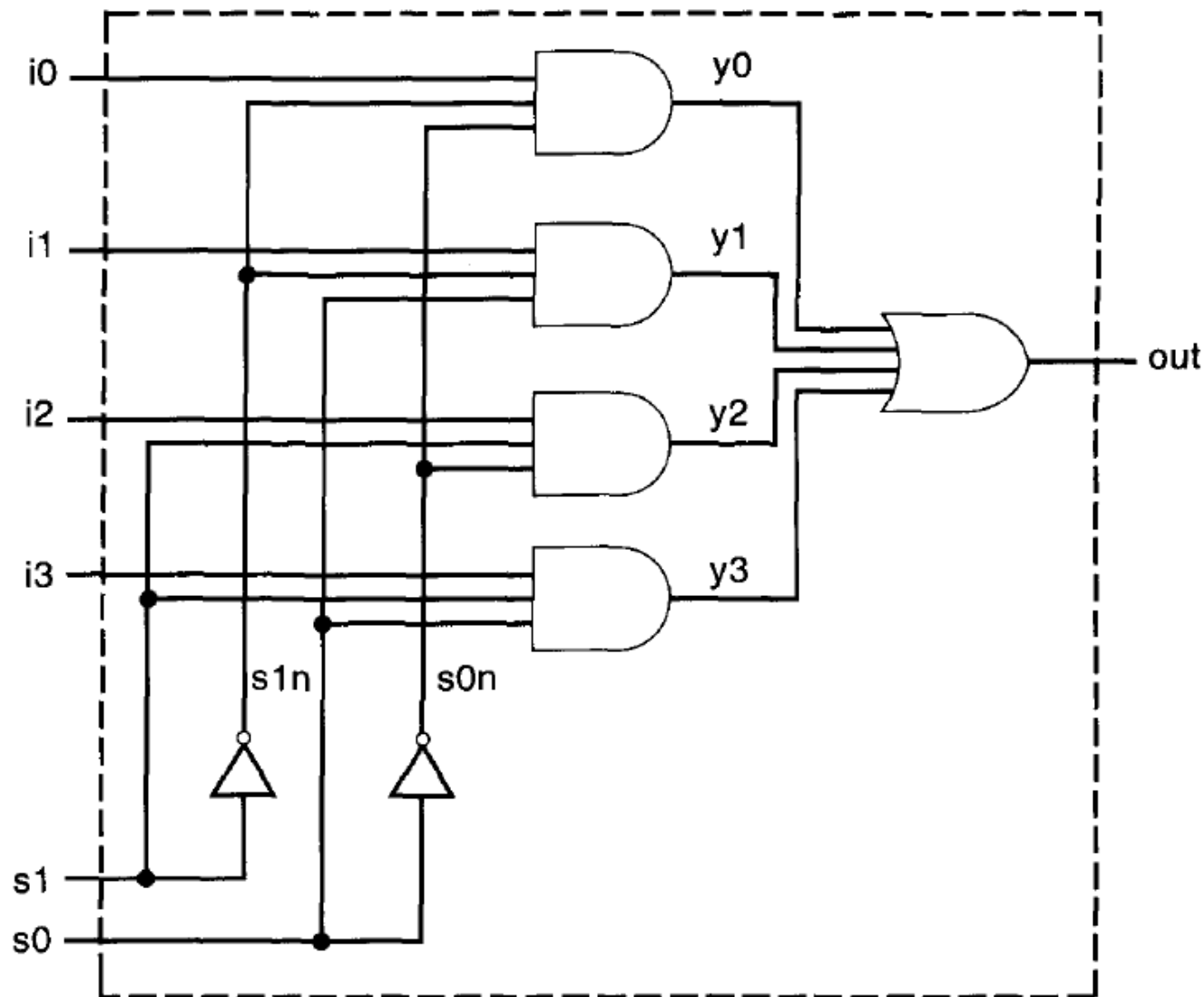
■ Način rada MUX 4/1:

s_1	s_0	out
0	0	I_0
0	1	I_1
1	0	I_2
1	1	I_3

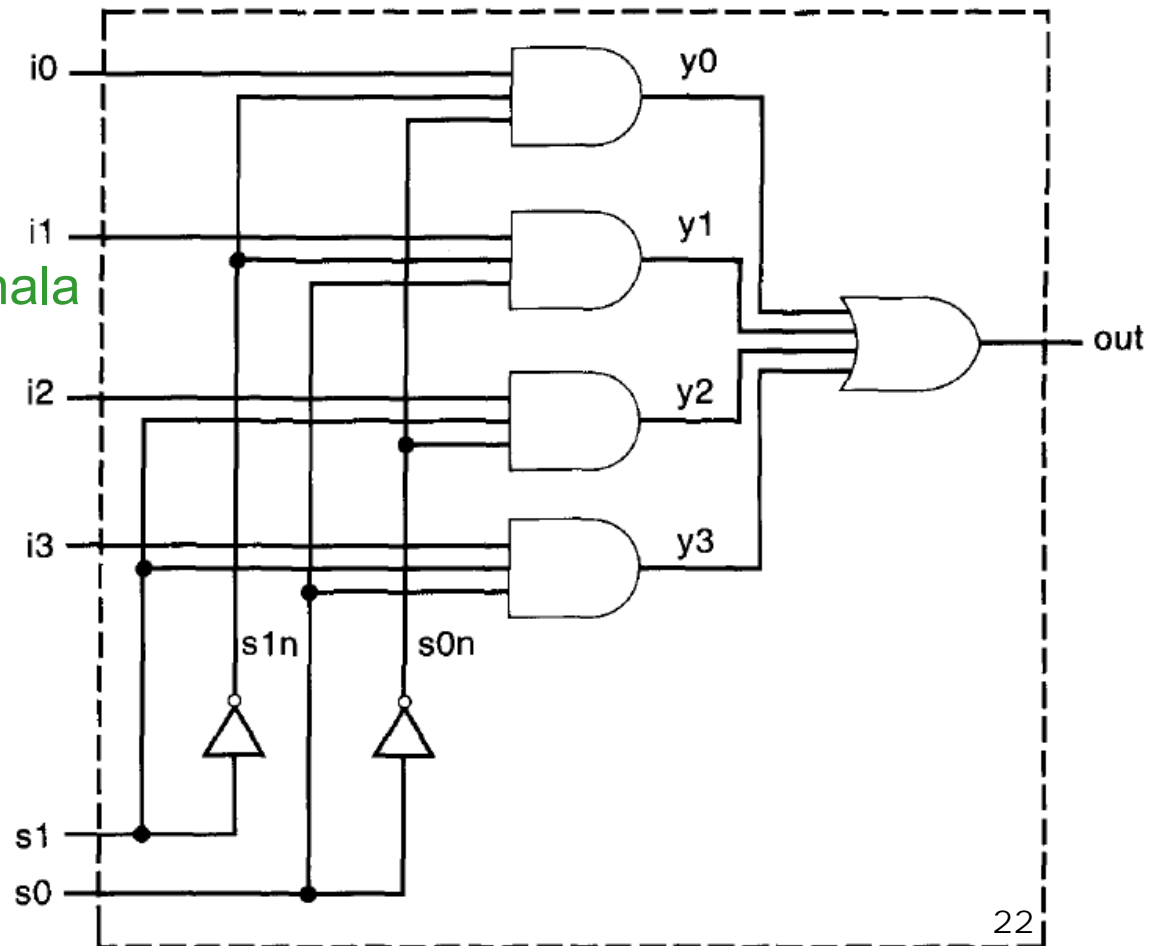
■ Primjer gate-level modelovanja: multiplekser 4/1

■ Logički dijagram MUX 4/1:

■ Primjer gate-level modelovanja: multiplekser 4/1

```
module mux4_to_1(out, i0, i1, i2, i3, s1, s0);  
  output out;  
  input i0, i1, i2, i3, s1, s0;  
  // unutrašnje linije  
  wire s1n, s0n;  
  wire y0, y1, y2, y3;  
  // kreiranje s1n i s0n signala  
  not (s1n, s1);  
  not (s0n, s0);  
  // 3-ulazna and kola  
  and (y0, i0, s1n, s0n);  
  and (y1, i1, s1n, s0);  
  and (y2, i2, s1, s0n);  
  and (y3, i3, s1, s0);  
  // 4-ulazno or kolo  
  or (out, y0, y1, y2, y3);  
endmodule
```


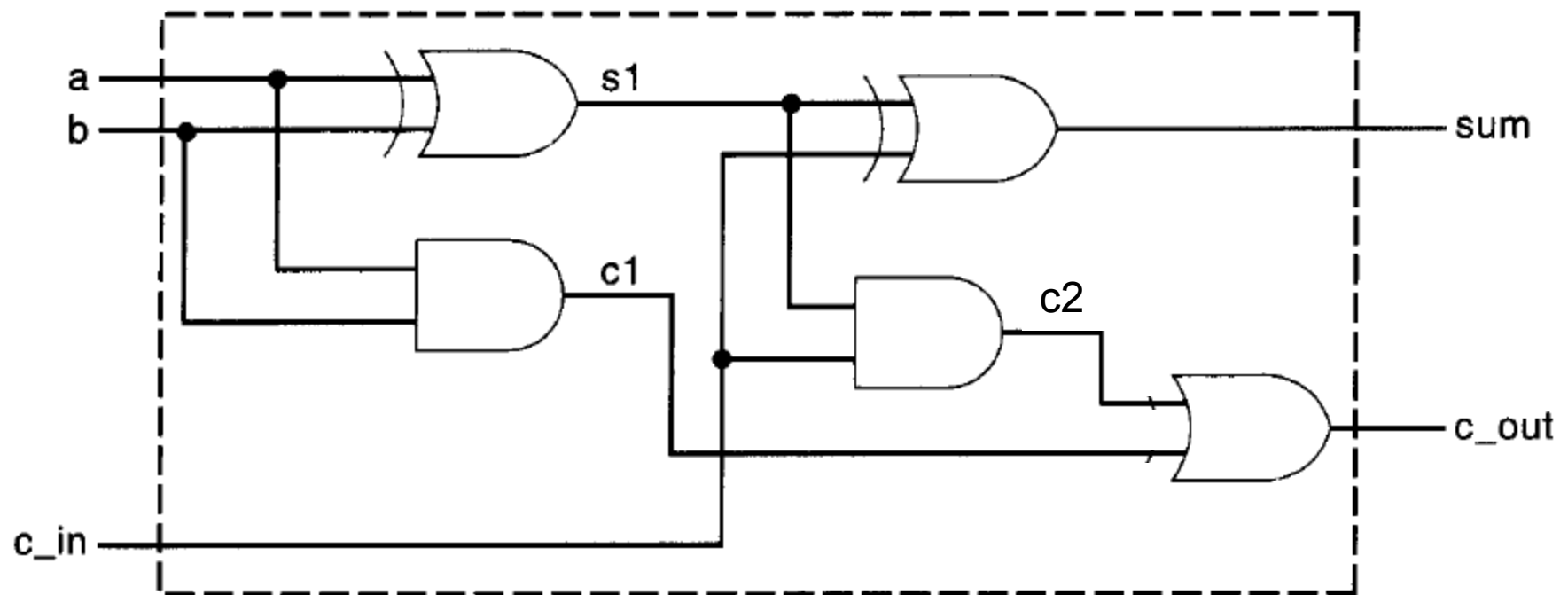

■ Primjer gate-level modelovanja: multiplekser 4/1

```
module stimulus;  
    // deklaracija promjenljivih za ulaze  
    reg IN0, IN1, IN2, IN3;  
    reg S1, S0;  
    // deklaracija izlazne linije  
    wire OUTPUT;  
    // instanciranje multipleksera  
    mux4_to_1 m1(OUTPUT, IN0, IN1, IN2, IN3, S1, S0);  
    initial  
    begin  
        IN0 = 1; IN1 = 0; IN2 = 1; IN3 = 0; // postavljanje ulaznih linija  
        $display("IN0=%b, IN1=%b, IN2=%b, IN3=%b\n",IN0,IN1,IN2,IN3);  
        $monitor("S1 %b, S0 %b, IZLAZ %b \n", S1, S0, OUTPUT);  
        S1 = 0; S0 = 0; // izabрати IN0  
        #1 S1 = 0; S0 = 1; // izabрати IN1  
        #1 S1 = 1; S0 = 0; // izabрати IN2  
        #1 S1 = 1; S0 = 1; // izabрати IN3  
    end  
endmodule
```

■ Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)

- Osnovni gradivni blok je jednobitni potpuni sabirač:

■ Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)

■ Jednobitni potpuni sabirač:

// definicija jednobitnog potpunog sabirača

```
module fulladd(sum, c_out, a, b, c_in);
```

```
output sum, c_out;
```

```
input a, b, c_in;
```

// unutrašnje linije

```
wire s1, c1, c2;
```

// instanciranje logičkih primitiva

```
xor(s1, a, b);
```

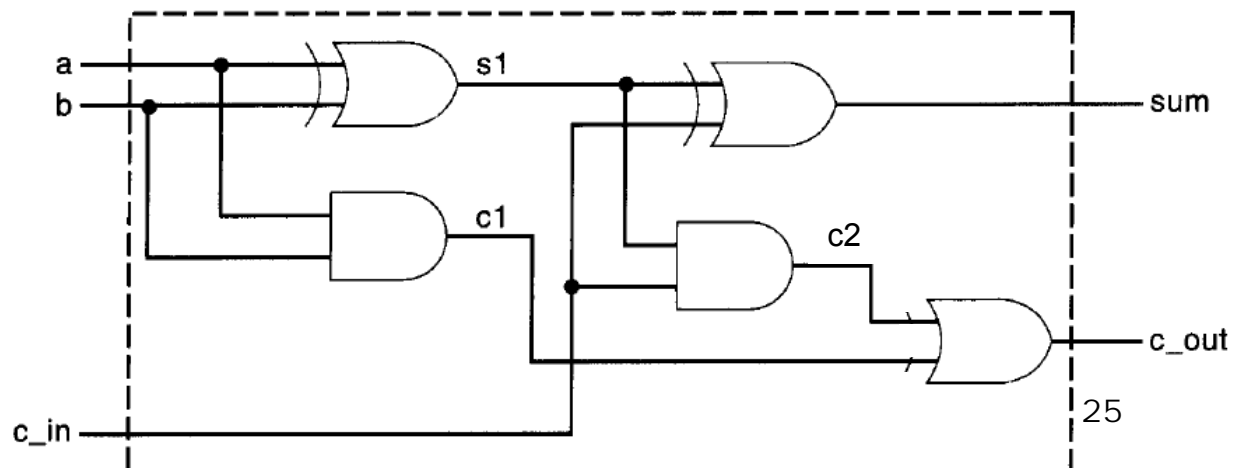
```
and(c1, a, b);
```

```
xor(sum, s1, c_in);
```

```
and(c2, s1, c_in);
```

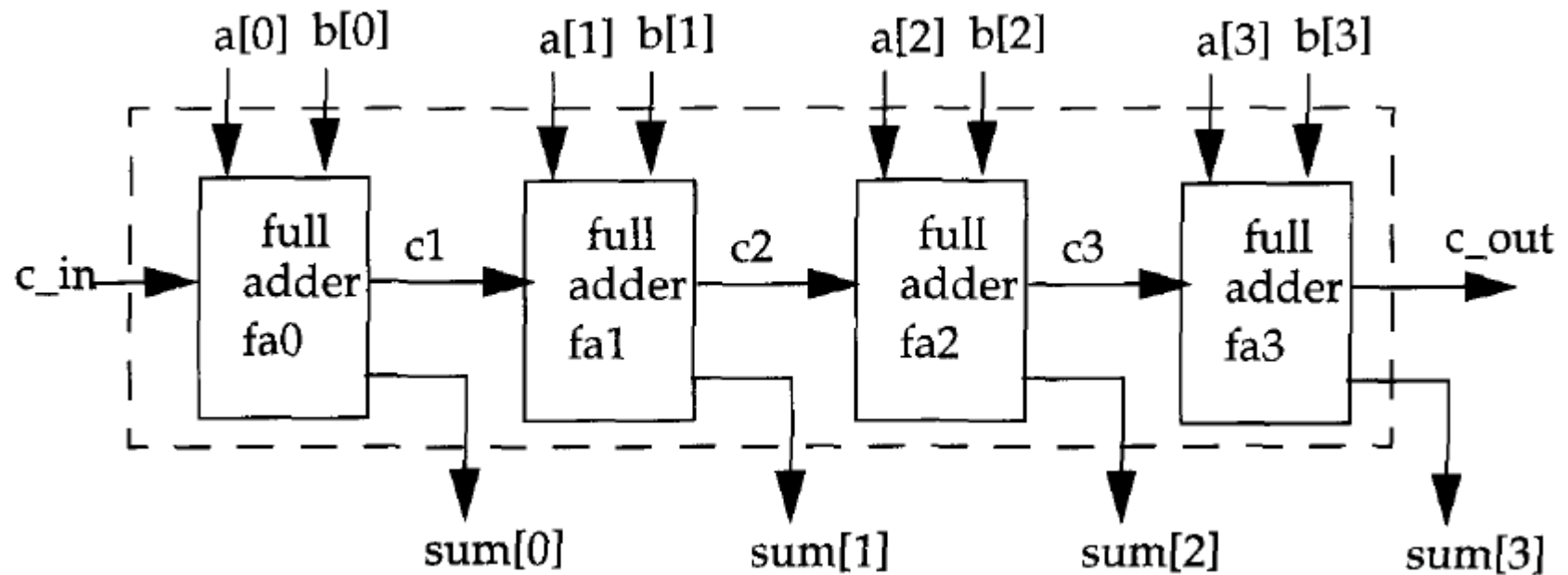
```
or(c_out, c2, c1);
```

```
endmodule
```


■ Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)

- Četvorobitni *ripple carry* potpuni sabirač:

- *fa0*, *fa1*, *fa2* i *fa3* su instance jednobitnog potpunog sabirača
- Izlazi su skalar ***c_out*** i vektor ***sum***

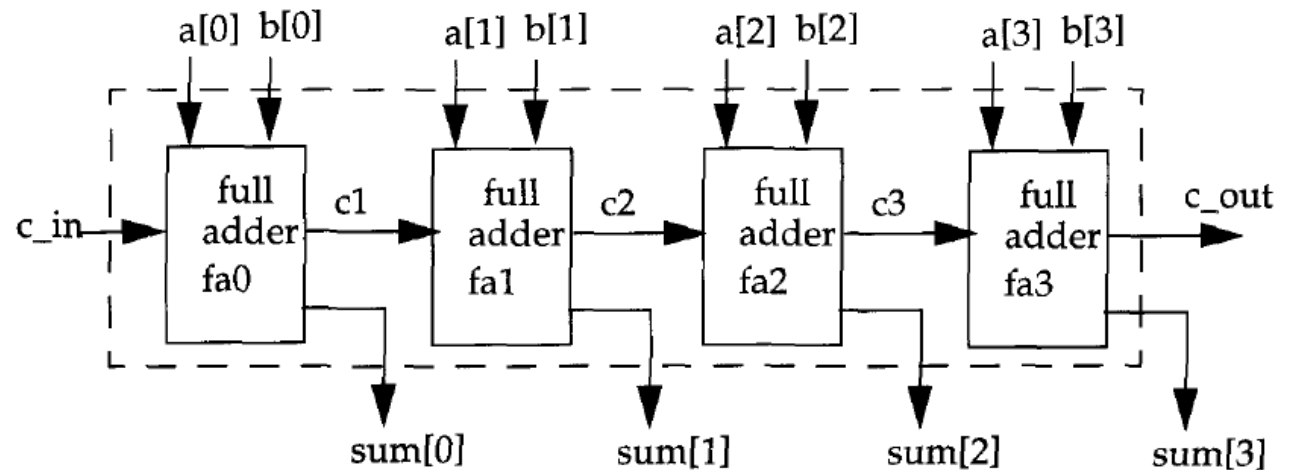
■ Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)

■ Definicija četvorobitnog potpunog sabirača

```
module fulladd4(sum, c_out, a, b, c_in);  
  output [3:0] sum;  
  output c_out;  
  input[3:0] a, b;  
  input c_in;
```

```
// unutrašnje linije  
  wire c1, c2, c3;
```

```
// instanciranje 4 jednobitna sabirača  
  fulladd fa0(sum[0], c1, a[0], b[0], c_in);  
  fulladd fa1(sum[1], c2, a[1], b[1], c1);  
  fulladd fa2(sum[2], c3, a[2], b[2], c2);  
  fulladd fa3(sum[3], c_out, a[3], b[3], c3);  
endmodule
```


- Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)
- Primjetiti da su korišćeni isti nazivi za portove u jednobitnom i u četvorobitnom sabiraču iako predstavljaju različite elemente
- Element **sum** u jednobitnom sabiraču je skalarna vrijednost, a u četvorobitnom sabiraču je četvorobitni vektor
- U Verilogu su nazivi **lokalni** u okviru modula
- Nazivi nisu vidljivi van modula ukoliko se ne koristi hijerarhijski naziv
- **Podsjećanje**: nazivi instanci su obavezni kada se instanciraju definisani moduli, a nisu obavezni kada se instanciraju Verilog primitive

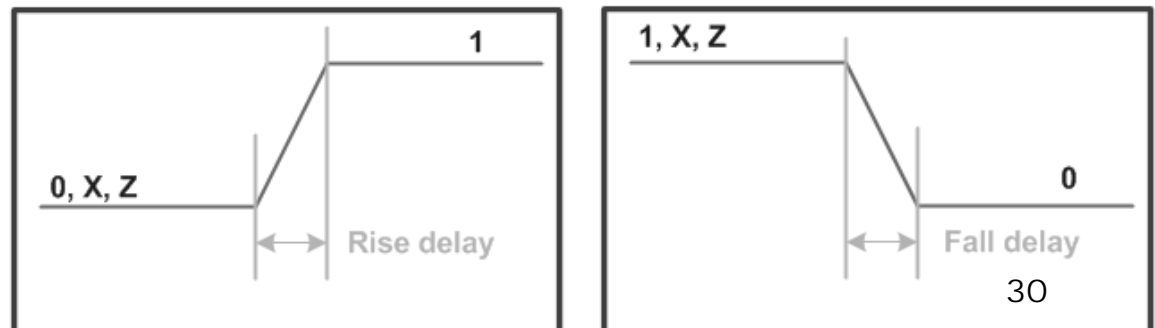
■ Primjer gate-level modelovanja: potpuni sabirač (4 b)

```
module stimulus;
reg [3:0] A, B;
reg C_IN;
wire [3:0] SUM;
wire C_OUT;
fulladd4 FAI_4(SUM, C_OUT, A, B, C_IN);
initial
begin
    $monitor($time," A=%b, B=%b, C_IN= %b, --- C_OUT=%b, SUM=%b\n",
        A, B, C_IN, C_OUT, SUM);
    A = 4'd0; B = 4'd0; C_IN = 1'b0;
    #5 A = 4'd3; B = 4'd4;
    #5 A = 4'd2; B = 4'd5;
    #5 A = 4'd9; B = 4'd6;
    #5 A = 4'd10; B = 4'd7;
    #5 A = 4'd10; B = 4'd8;
end
endmodule
```

0	A=0000	B=0000	C_IN= 0	---	C_OUT=0	SUM=0000
5	A=0011	B=0100	C_IN= 0	---	C_OUT=0	SUM=0111
10	A=0010	B=0101	C_IN= 0	---	C_OUT=0	SUM=0111
15	A=1001	B=1001	C_IN= 0	---	C_OUT=1	SUM=0010
20	A=1010	B=1111	C_IN= 0	---	C_OUT=1	SUM=1001
25	A=1010	B=0101	C_IN= 1	---	C_OUT=1	SUM=0000

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija

- U dosadašnjim primjerima nije tretirano kašnjenje koje unosi logičko kolo
- U stvarnosti kašnjenje postoji
- Verilog omogućava da se specificiraju kašnjenja u logičkim šemama
- Postoje tri vrste kašnjenja od ulaza do izlaza Verilog logičke primitive:
  - *Rise delay* – vezano za tranziciju izlaza sa neke vrijednosti na logičku jedinicu
  - *Fall delay* – vezano za tranziciju izlaza sa neke vrijednosti na logičku nulu
  - *Turn-off delay* – vezano za tranziciju izlaza sa neke vrijednosti na visoku impedansu (z)

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – nastavak

- U slučaju kada se vrijednost mijenja na **x** uzima se najmanja od ovih vrijednosti
- Moguće je specificirati jednu, dvije ili sve tri vrijednosti kašnjenja:
  - Jedna – koristi se za sve tri tranzicije
  - Dvije – odnose se na *rise delay* i *fall delay*; *turn-off delay* je manji od ova dva
  - Tri – odnose se na *rise delay*, *fall delay* i *turn-off delay*
- Ako se ne specificira kašnjenje, uzima se da je nula (nema kašnjenja)

`and #(5) a1(out, i1, i2); // kašnjenje za sve tri tranzicije`

`and #(4,6) a2(out, i1, i2); // Rise = 4, Fall = 6`

`bufif0 # (3,4,5) b1(out, in, control); // Rise = 3, Fall = 4, Turn-off = 5`

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – nastavak

- Moguće je dodatno kontrolisati svaki od navedenih tipova kašnjenja:
  - Minimalno – najmanja očekivana vrijednost kašnjenja logičkog kola
  - Tipično – tipična vrijednost koja se očekuje od logičkog kola
  - Maksimalno – najveća očekivana vrijednost kašnjenja logičkog kola
- Primjer:

```
and #(2:3:4) a1(out, i1,i2);
```

```
// Min: 2, Typ: 3, Max:4
```

```
and #(2:3:4, 3:4:5, 4:5:6) a1(out, i1,i2);
```

```
// Min: rise= 2 fall= 3 turn-off= 4
```

```
// Typ: rise= 3 fall= 4 turn-off= 5
```

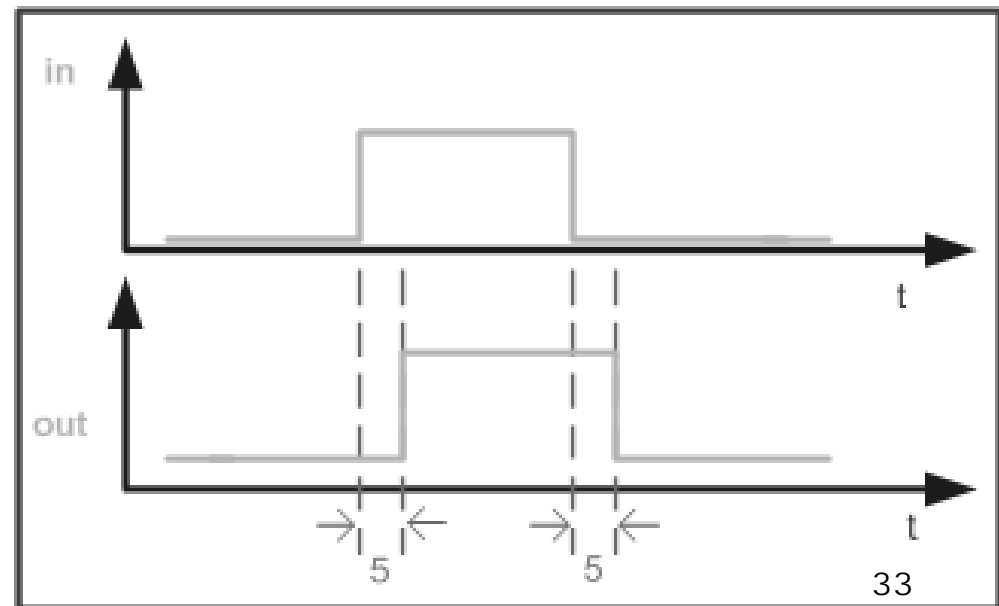
```
// Max:rise= 4 fall= 5 turn-off= 6
```

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – primjer

```
module buf_gate ();  
  reg in;  
  wire out;  
  // jedno kašnjenje  
  buf #(5) (out,in);
```

```
  initial begin  
    $monitor ("Time = %g in = %b out=%b", $time, in, out);  
    in = 0;  
    #10 in = 1;  
    #10 in = 0;  
    #10 $finish;  
  end  
  
endmodule
```

```
Time = 0 in = 0 out=x  
Time = 5 in = 0 out=0  
Time = 10 in = 1 out=0  
Time = 15 in = 1 out=1  
Time = 20 in = 0 out=1  
Time = 25 in = 0 out=0
```

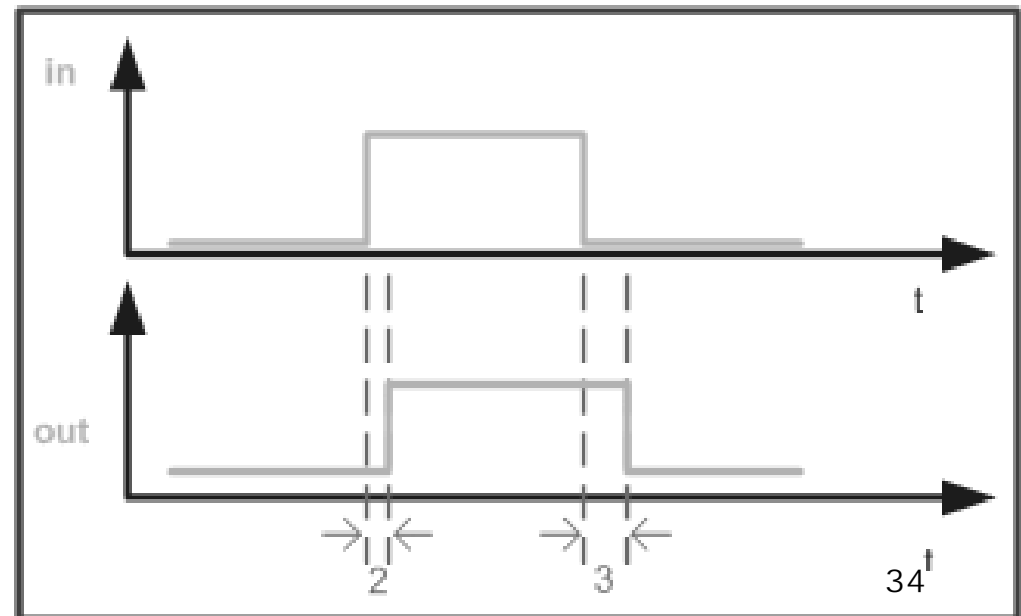

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – primjer 2

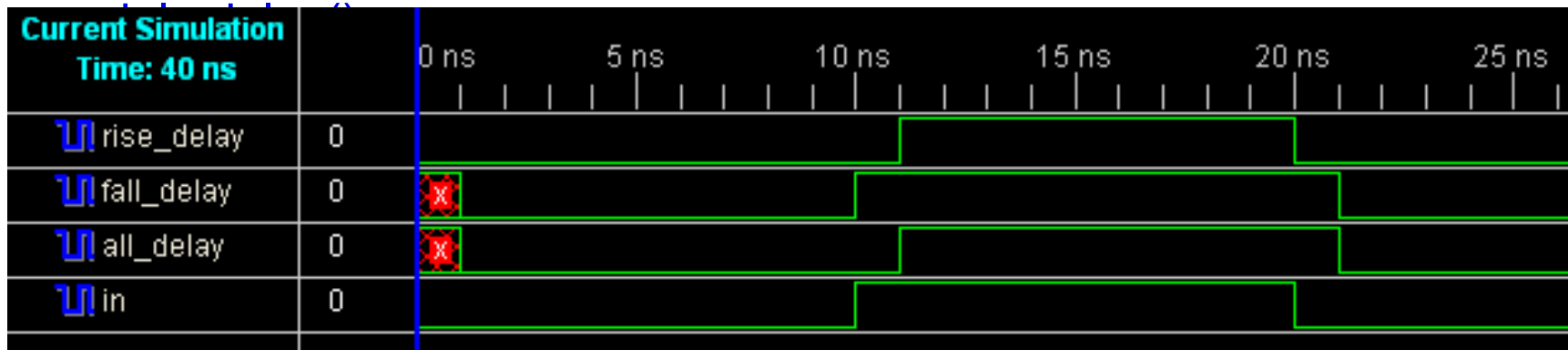
```
module buf_gate1 ();  
  reg in;  
  wire out;  
  // dva kašnjenja  
  buf #(2,3) (out,in);
```

```
  initial begin  
    $monitor ("Time = %g in = %b out=%b", $time, in, out);  
    in = 0;  
    #10 in = 1;  
    #10 in = 0;  
    #10 $finish;  
  end  
  
endmodule
```

Time = 0 in = 0 out=x
Time = 3 in = 0 out=0
Time = 10 in = 1 out=0
Time = 12 in = 1 out=1
Time = 20 in = 0 out=1
Time = 23 in = 0 out=0

■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – primjer 3


```

$time, in, rise_delay, fall_delay, all_delay);
in = 0;
#10 in = 1;
#10 in = 0;
#20 $finish;
end
buf #(1,0) U_rise (rise_delay,in);
buf #(0,1) U_fall (fall_delay,in);
buf #1 U_all (all_delay,in);

endmodule

```

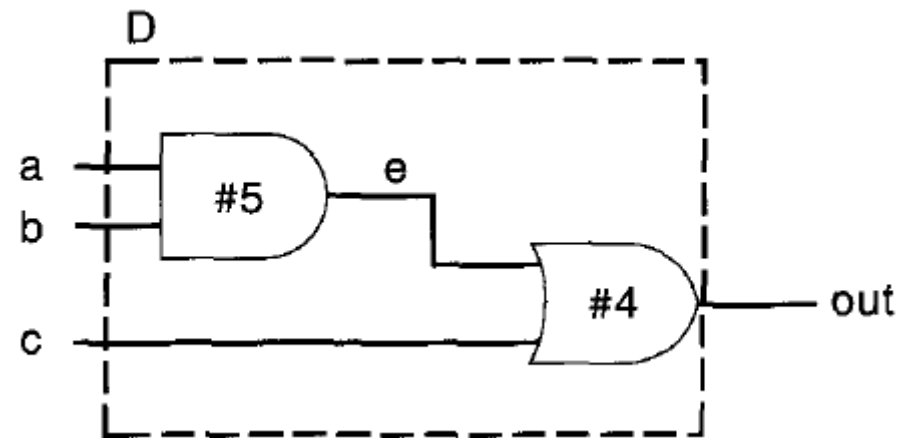
■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – primjer 4

```
module D(out, a, b, c);  
  output out;  
  input a,b,c;
```

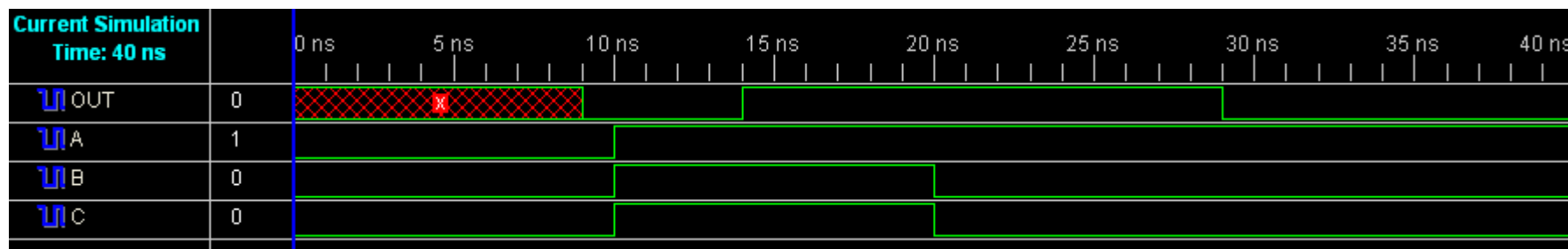
```
  wire e;
```

```
  and #(5) a1(e, a, b);  
  or #(4) o1(out, e,c);
```

```
endmodule
```


■ Verilog: kašnjenje kod logičkih kapija – primjer 4

D d1(OUT, A, B, C);

initial

begin

A= 1'b0; B= 1'b0; C= 1'b0;

#10 A= 1'b1; B= 1'b1; C= 1'b1;

#10 A= 1'b1; B= 1'b0; C= 1'b0;

#20 \$finish;

end

endmodule

